

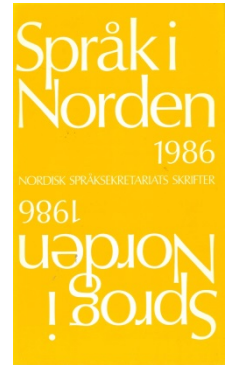
Sprog i Norden

Titel: Det språksociologiska klimatet för svensk språkvård i Finland

Forfatter: Christer Laurén

Kilde: Sprog i Norden, 1986, s. 50-53

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det språksociologiska klimatet för svensk språkvård i Finland

Av Christer Laurén

1. Anknytningen till svenskan i Sverige

En karikatyr i tidskriften *Fyren*, nr 51–52 år 1915, visar tre män som sågar av en bro. Bron föreställer den förbindelse som fanns med Sverige genom den rikssvenska scenen vid Svenska Teatern i Helsingfors. I slutet av 1915 nationaliserades nämligen Svenska Teatern genom ett beslut med knapp majoritet: den rikssvenska scenen avskaffades.

Detta är inte platsen för grabbtåg i historien, men diskussionen om scenspråket illustrerar, *mutatis mutandis*, en viktig del av den språksociologiska verkligheten i dag. Därför några ord om den.

Svenska Teatern grundades 1860 och måste rekrytera skådespelare från Sverige under flera årtionden, eftersom det inte fanns någon svensk utbildning i Finland. I viss mån kunde läget jämföras med "danskettiden" vid teatern i Christiania i mitten av 1800-talet.

Snart utvecklades två scener inom Svenska Teatern: en med rikssvenska, en med finlandssvenska skådespelare. Det ansågs att de inte kunde ingå i samma grupp, uttalen kunde inte blandas. Eftersom den finlandssvenska scenen fick lägre status inför den egna publiken, blev läget ohållbart. I slutet av 1915 avskaffades därför den rikssvenska scenen som självständig enhet. Vissa rikssvenska skådespelare övergick till den enda scen som teatern hade därefter.

För *Fyren*-redaktören innebar beslutet att man sågade av bron västerut.

Fallet med det svenska scenspråket i Finland illustrerar hur viktigt det känns för finlandssvenskarna att svenskan i Finland förblir svenska samtidigt som de inser att olikheterna i uttal delvis är oöverkomliga.

I dag är det naturligtvis i främsta rummet det skrivna standard-språket som är föremål för vårt intresse. Där finns knappast attitydskillnader av betydelse. Vi förlorar på att säga av bron.

Det språksociologiska klimatet påverkas också av att svenskan i Finland – inte juridiskt men numerärt – är språket för en minoritet. Standardspråket för denna språkliga minoritet utvecklas främst inom den svenska språkgemenskapen i Sverige. Finlandssvenskarna har därtill en egen språkvårdstradition. Franskan i Canada, finskan i Sverige och andra språkgemenskaper som har dessa tre gemensamma karakteristika (minoritetsspråk, standardspråk främst från annat håll, språkvårdstradition) har liknande attityder och beteende inom det vi kallar språkvård.

Jag vågar påstå att finlandssvenskarna är rätt medvetna om språkets ställning även om de inte uttrycker sig så explicit som jag nu har gjort. D.v.s. de är eniga om att det skrivna standardspråket bör vara – med små skillnader – det samma som i Sverige. Detta är en medvetenhet med motsvarigheter hos språkgemenskaper av samma slag. Frågor om termer, det riktiga uttrycket osv. gäller därför ofta hur det heter i Sverige.

Det är en realitet att räkna med att det i rikssvenskan godtagna betyder något för finlandssvenskarna.

2. Översättarens psykologi

Det framgår av den undersökning som har gjorts om språkfrågornas art att det mycket oftare är fråga om översättning för den finlandssvenska språkvården än för de andra. Av frågeställarna är en fjärdedel finskspråkiga. Skillnaden är stor i jämförelse med de övriga nämnderna och visar att svenska texter produceras också av finskspråkiga.

Det produceras en mängd svenska texter som är översättningar från finskan. Översättning mellan våra två nationalspråk sker främst den vägen. Det är därför av värde i detta sammanhang att reflektera över översättarens arbetssätt. Översättningarna och översättarna påverkar klimatet.

Till och med skickliga översättare blir då och då osäkra på normalt mycket enkla uttryck i sitt eget språk när de sitter länge med en översättning som de utför från ett annat språk. Det är svårt att hålla två språkssystem helt autonoma under översätt-

ningsprocessen.

På grund av strukturella olikheter mellan två olika språkssystem motsvaras ibland det man lämpligast klarar av med ett ord i det ena språket av ett syntagm i det andra. Läget är i princip det samma oberoende av vilka språkpar översättaren arbetar med. Det är naturligt att översättare har större behov av att fråga språkkonsulter till råds än den som skriver text på sitt modersmål.

Översättaren känner sig ofta underlägsen det språk han översätter ifrån. Han kan ju inte – så som språk fungerar, så olika som de är – översätta allt han finner i sin förlaga.

I en miljö präglad av översättningar uppstår därför ibland onödiga diskussioner om den exakta ekvivalenten. Den är lika sällsynt som den fullkomliga synonymen. Sådana onödiga diskussioner har t.ex. gällt finskans *ruska* (höstfärger) och *rötösherra* (fiffflare, skojare, lurendrejare osv.). För *ruska* har föreslagits bl.a. *lövröda*, för *rötösherra* bl.a. *fiffelherre* och *rötherre*. Vi klarar oss utan fullständigt ekvivalenta uttryck till dessa ord på svenska. Man får helt enkelt finna sig i att språk är olika. Alla nyanser kan vanligen inte återges.

Det är svårare att göra något åt språkliga skillnader mellan svenskan i Sverige och svenskan i Finland som beror på kulturella skillnader i vid mening. Den ofta omtalade maträtten *memma* är i stort sett obekant i Sverige, omtyckt vid påsk hos oss, inom till och med skogsindustrin finns begrepp hos oss som saknar motsvarigheter i Sverige, vi har inte helt samma organisation av samhället som Sverige har osv. Det enda existerande svenska uttrycket för finländska fenomen av de slag jag har nämnt är det finlandssvenska. En utomstående iakttagare som läser finlandssvenska texter kommer inte alltid att tänka på att där kan omtalas fenomen som är obekanta för honom. Skillnaderna är alltså inte alltid av den arten att vi har ett annat eller delvis annat uttryck än svenskarna för samma fenomen.

Vi vore betjänta av gott lexikografiskt arbete av rikssvenskar som inser skillnader mellan skillnaderna. Det är något som sekelskiftets Emil Olson och Ruben G:son Berg insåg men de har inte fått många avancerade efterföljare.

Det som jag har varit inne på är också för översättarna problematiskt. De får lov att vara kreativa och har behov av goda råd.

3. Fackspråkets roll

Av undersökningen i språkrådgivningen framgår inte klart att texttyperna som frågorna gäller med stor säkerhet i högre grad är fackspråkliga för Svenska språkbyråns vidkommande än för de andra nämnderna. Texterna är kanske oftast dokument som produceras inom den offentliga förvaltningen. Det offentliga språkbruket är i sig svårt att arbeta med när man vanligen bör ställa höga krav på förståeligheten. När översättningen kommer till som en ytterligare aspekt blir problemen ännu större – men samtidigt intressantare.

Vid terminologicentralen i Helsingfors finns statistik över termfrågor som visar att näst efter finskan är svenskan det språk som man frågar mest om.

Översättningens och fackspråkets roll för språkvården är ungefär den samma för andra språkgemenskaper av samma slag som den finlandssvenska.

4. Svensk ordbildning

Hur belyser det jag har varit inne på fenomenet ordbildning på svensk grund, med språkets nedärvda medel? – Det finns ett starkt stöd för den egna ordbildningen. De strukturella skillnaderna mellan finskan och svenskan är så betydande att man måste bilda egna ord om språkliga uttryck saknas i Sverige. Man kan inte låna direkt från finskan.

Ordbildning med nedärvda element är ändå inte så viktig som att i och för sig skapa på svenska gångbara ord och uttryck.

Översättningslån från finskan uppstår naturligtvis då lätt. Risken är där uppenbar. Vi kalkerar också när det inte är förenligt med svensk ordbildning i övrigt. Det syns kanske främst i en statistisk undersökning. En från finskan översatt text tenderar sannolikt att ha en större andel långa sammansättningar än en text i original på svenska. Ur översättningarna kan en del ord komma i allmänt bruk.

Litteratur

För diskussionen om scenspråk och för synen på norm i Finland, se Ch. Laurén, Normer för finlandssvenskan. Schildts. Helsingfors 1985.